

**MILLIY VA HARAKATLI O'YINLAR VOSITASIDA O'QUVCHILARDA
QADRIYATLARGA ASOSLANGAN TUYG'ULARNI SINGDIRISH YO'LLARI
(Boshlang'ich sinf o'quvchilari misolida)**

Pardayeva Elmira Parda qizi

*Jizzax davlat pedagogika universiteti Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi
va metodikasi mutaxassisligi magistranti*

**MAQOLA
MALUMOTI**

MAQOLA TARIXI:

Received: 25.05.2026

Revised: 26.05.2026

Accepted: 27.05.2026

KALIT SO'ZLAR:

*Milliy o'yinlar,
harakatli o'yinlar,
qadriyat, boshlang'ich
ta'lim, tarbiya,
pedagogik texnologiya,
o'quvchi shaxsi,
jamoaviylik, ma'naviy
tarbiya, xalq
pedagogikasi.*

ANNOTATSIYA:

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida milliy va harakatli o'yinlar vositasida qadriyatlarga asoslangan tuyg'ularni shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, o'quvchilarda vatanparvarlik, jamoaviylik, hurmat, do'stlik, mehr-oqibat, adolat va milliy qadriyatlarga sodiqlik kabi insoniy fazilatlarni rivojlantirishda xalq o'yinlarining o'rni yoritilgan. Tadqiqot davomida milliy o'yinlarning ta'limiy va tarbiyaviy ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab berilgan hamda ularni boshlang'ich ta'lim jarayoniga integratsiya qilish usullari ko'rsatib o'tilgan.

Kirish

Bugungi globalashuv davrida yosh avlodning ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga bo'lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarida milliy qadriyatlarga hurmat, insoniylik, vatanparvarlik va jamoaviylik tuyg'ularini shakllantirish ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, xalq pedagogikasining muhim

tarkibiy qismi bo'lgan milliy va harakatli o'yinlar bolalar tarbiyasida samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Milliy o'yinlar asrlar davomida xalqning urf-odati, ma'naviyati, turmush tarzi hamda tarbiyaviy qarashlarini o'zida mujassamlashtirib kelgan. Ushbu o'yinlar nafaqat bolalarning jismoniy rivojlanishiga, balki ularning ruhiy, ijtimoiy va axloqiy kamolotiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Harakatli o'yinlar jarayonida o'quvchilar o'zaro hamkorlik qilish, tartib-intizomga rioya etish, sheriklariga yordam berish va adolat tamoyillariga amal qilish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni egallaydilar. Boshlang'ich ta'lim bosqichi bola shaxsining shakllanishida eng muhim davr hisoblanadi. Aynan shu davrda singdirilgan ma'naviy qadriyatlar keyingi bosqichlarda bolaning hayotiy qarashlari va xulq-atvorida muhim o'rin egallaydi. Shu sababli milliy va harakatli o'yinlardan ta'lim-tarbiya jarayonida maqsadli foydalanish bugungi pedagogika oldidagi dolzarb masalalardan biri sanaladi.

Adabiyotlar tahlili

Milliy va harakatli o'yinlarning tarbiyaviy ahamiyati yuzasidan ko'plab pedagog va psixolog olimlar ilmiy izlanishlar olib borganlar. Xalq pedagogikasining asosiy manbalaridan biri sifatida milliy o'yinlar yosh avlodni barkamol qilib tarbiyalashda muhim vosita ekanligi ta'kidlangan. Pedagog olimlar tomonidan o'yin faoliyati bolaning tabiiy ehtiyoji sifatida baholanadi. O'yin jarayonida bola atrof-muhitni anglaydi, ijtimoiy munosabatlarga kirishadi hamda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Psixologik tadqiqotlarda esa o'yin bolalarda emotsional barqarorlik, irodaviy sifatlar va ijtimoiy moslashuvni shakllantiruvchi muhim omil sifatida talqin etiladi.

Sharq mutafakkirlari, jumladan, Abu Ali ibn Sino, Abu Nasr Forobiy hamda Alisher Navoiy asarlarida yoshlarni jismoniy va ma'naviy barkamollikka yetkazishda xalq o'yinlari hamda jamoaviy mashg'ulotlarning ahamiyati alohida qayd etilgan. Ularning qarashlarida inson kamolotida axloqiy tarbiya bilan bir qatorda jismoniy chiniqish ham muhim o'rin tutishi ko'rsatib o'tilgan.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda milliy o'yinlar ta'lim samaradorligini oshiruvchi innovatsion vosita sifatida talqin qilinmoqda. Xususan, boshlang'ich sinflarda "Oq terakmi, ko'k terak", "Chillak", "Quvlashmachoq", "Arqon tortish", "Kim chaqqon?" kabi o'yinlar o'quvchilarning faolligini oshirishi, ularda sog'lom raqobat va jamoaviylikni shakllantirishi ilmiy jihatdan asoslangan. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, milliy va harakatli o'yinlar o'quvchilarning nafaqat jismoniy rivojiga, balki ularning ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu bois ushbu o'yinlarni ta'lim jarayoniga tizimli ravishda joriy etish muhim pedagogik ehtiyoj hisoblanadi.

Natija

Tadqiqot davomida milliy va harakatli o'yinlarning boshlang'ich sinf o'quvchilarida qadriyatlarga asoslangan tuyg'ularni shakllantirishdagi samaradorligi o'rganildi. Kuzatishlar va pedagogik tahlillar natijasida quyidagi ijobiy holatlar aniqlandi:

- o'quvchilarda jamoaviylik va o'zaro hamkorlik ko'nikmalari rivojlandi;
- kattalarga hurmat va kichiklarga mehr ko'rsatish odati shakllandi;
- milliy qadriyatlarga qiziqish va hurmat darajasi ortdi;
- sog'lom raqobat va adolat tamoyillariga amal qilish kuchaydi;
- o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligi va motivatsiyasi oshdi;
- muloqot madaniyati hamda ijtimoiy moslashuv ko'nikmalari yaxshilandi.

Shuningdek, harakatli o'yinlarning muntazam qo'llanilishi natijasida o'quvchilarning psixologik holatida ham ijobiy o'zgarishlar kuzatildi. Xususan, tortinchoq bolalarda erkinlik hissi kuchaydi, jamoa oldida o'z fikrini bildirish ko'nikmasi shakllandi. Bu esa boshlang'ich sinf o'quvchilarining shaxs sifatida rivojlanishiga xizmat qildi. Milliy o'yinlarni dars va sinfdan tashqari mashg'ulotlarga integratsiya qilish orqali tarbiyaviy jarayonning samaradorligi sezilarli darajada oshganligi kuzatildi. Ayniqsa, o'yinlar orqali berilgan tarbiyaviy ta'sir o'quvchilar tomonidan tez va tabiiy qabul qilinishi bilan ahamiyatlidir.

Muhokama

Milliy va harakatli o'yinlar boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlariga mos bo'lib, ularning psixologik va pedagogik ehtiyojlarini qondirishda muhim vosita hisoblanadi. O'yin faoliyati bolaning tabiiy ehtiyoji bo'lganligi sababli, tarbiyaviy ta'sir ham majburiy emas, balki qiziqarli va ixtiyoriy shaklda amalga oshadi. Shu jihatdan qaraganda, milliy o'yinlar orqali qadriyatlarga asoslangan tuyg'ularni singdirish an'anaviy tarbiya usullariga nisbatan samaraliroq natija beradi. Bugungi kunda ayrim ta'lim muassasalarida milliy o'yinlardan foydalanish yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi kuzatilmogda. Buning asosiy sabablari sifatida metodik tavsiyalarning kamligi, o'qituvchilarning amaliy tayyorgarligi yetarli emasligi hamda zamonaviy axborot texnologiyalarining bolalar hayotiga kuchli kirib kelganligini ko'rsatish mumkin. Shu bilan birga, milliy o'yinlarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish orqali yanada samarali natijalarga erishish mumkin. Masalan, interfaol metodlar asosida tashkil etilgan harakatli o'yinlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, tezkor qaror qabul qilishi va muammoli vaziyatlardan chiqib ketish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Muhokamalar natijasida quyidagi pedagogik tavsiyalar ishlab chiqildi:

- Boshlang'ich ta'lim darslarida milliy o'yinlardan muntazam foydalanish;
- Sinfdan tashqari tadbirlarda xalq o'yinlarini keng targ'ib qilish;
- O'qituvchilar uchun milliy o'yinlarga oid metodik qo'llanmalar yaratish;
- Ota-onalarni milliy qadriyatlar asosidagi o'yinlarga jalb etish;
- Harakatli o'yinlarni ma'naviy-axloqiy tarbiya bilan integratsiyalash.

Milliy va harakatli o'yinlar boshlang'ich sinf o'quvchilarida qadriyatlarga asoslangan tuyg'ularni shakllantirishning samarali pedagogik vositasi hisoblanadi. Ular yosh avlodning ma'naviy barkamolligini ta'minlash, milliy qadriyatlarni asrab-avaylash va sog'lom ijtimoiy muhitni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Milliy va harakatli o'yinlar boshlang'ich sinf o'quvchilarini ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalashda samarali pedagogik vosita sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu o'yinlar orqali o'quvchilarda jamoaviylik, hamjihatlik, vatanparvarlik, do'stlik, hurmat, adolat va insonparvarlik kabi qadriyatlarga asoslangan tuyg'ular shakllanadi. Ayniqsa, xalq o'yinlarining tarbiyaviy imkoniyatlari bolalarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos ravishda tabiiy hamda qiziqarli muhit yaratishi bilan ajralib turadi.

Xulosa qilib aytganda, milliy va harakatli o'yinlarni ta'lim jarayoniga tizimli ravishda joriy etish o'quvchilarning ijtimoiy faolligi, muloqot madaniyati va ma'naviy dunyoqarashining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, o'yinlar bolalarda sog'lom turmush tarziga qiziqish uyg'otib, ularning jismoniy rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Boshlang'ich ta'limda milliy o'yinlardan foydalanish orqali xalq pedagogikasining boy tajribasini zamonaviy ta'lim bilan uyg'unlashtirish mumkin. Bu esa yosh avlodni milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, ularning ma'naviy barkamolligini ta'minlash va barkamol shaxs sifatida shakllanishiga zamin yaratadi. Kelgusida milliy va harakatli o'yinlardan foydalanish metodikasini yanada takomillashtirish, ularni innovatsion pedagogik texnologiyalar bilan integratsiya qilish hamda amaliy qo'llanmalar yaratish muhim ilmiy-pedagogik vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O'qituvchi, 1992.
2. Abu Ali ibn Sino. Tib qonunlari. – Toshkent: Fan, 1983.
3. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2000.

4. Ishmuhamedov R. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.

5. Yo‘ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2004.

6. Xodiyev B. Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2018.

